

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Директор Інституту народознавства
Національної академії наук України

С.П. Павлюк
акад. С.П. Павлюк

“4” вересня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**СОБОРНИЦЬКА ВІЗІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОКУЛЬТУРНОГО
ПРОСТОРУ В НАРОДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ I ПОЛ. XIX СТ.**

рівень освіти	<u>третій (освітньо-науковий) рівень</u>
галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u> <i>(шифр і назва галузі знань)</i>
напрямок підготовки	<u>доктор філософії</u>
спеціальність	<u>032 – історія та археологія</u> <i>(шифр і назва спеціальності)</i>
вид дисципліни	<u>за вибором</u> <i>(обов'язкова/за вибором)</i>
відділ	<u>етнології сучасності</u> <i>(назва відділу)</i>

Львів – 2020

Робоча програма дисципліни вільного вибору **“Соборницька візія українського етнокультурного простору в народознавчих дослідженнях I пол. XIX ст.”** для аспірантів за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Розробник: **Дяків Володимир Михайлович** – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник з етнології, старший науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства Національної академії наук України.

Робоча програма затверджена на засіданні відділу етнології сучасності

Протокол № 6 від “28” травня 2020 р.

Завідувач відділу етнології сучасності

“2” вересня 2020 р. (проф. Тарас Я.М.)

Схвалено Вченою радою Інституту народознавства НАН України

Протокол № 7 від. “3” вересня 2020 р.

“4” вересня 2020 р. Голова (акад. Павлюк С.П.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 03 – гуманітарні науки (шифр і назва)	Дисципліна вільного вибору аспіранта
	Спеціальність 032 – історія та археологія (шифр і назва)	
Модулів – 1	Спеціалізація: етнологія	Рік підготовки:
Змістових модулів – 2		3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр
Загальна кількість годин - 150		V-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи аспіранта – 2,5	Науковий ступінь: доктор філософії	Лекції
		26 год.
		Практичні, семінарські
		24 год.
		Лабораторні
		– год.
		Самостійна робота
100 год.		
Індивідуальні завдання:	год.	
	Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить 50/100.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни:

Мета: Головна мета вибіркового навчального курсу полягає у формуванні необхідних теоретичних знань і практичних навиків стосовно історії зародження та становлення етнографії як науки на українських землях, що сприятиме критичному оцінюванню сучасного стану української етнології, формуванню авторської візії стосовно назрілих проблем окресленої тематики курсу.

Основні завдання: Під час викладу курсу буде зроблено наголос на:

- історії зародження етнографії як науки на українських землях;
- процесах початкового розгортання народознавчих вивчень в політично розчленованій Україні;
- розвитку народознавчих досліджень у I пол. XIX ст.;
- специфіці діяльності етнологічних центрів у найбільших українських містах (Львові, Києві, Харкові та ін.);
- внеску іноземців до української етнографії;
- історично-політично-економічній складовій у різних етнологічних наукових процесах.

Подачу фактажу з кожної теми буде супроводжувати розгляд наукових концепцій стосовно походження і розвитку певних етнокультурних явищ, а також розгляд методологічних засад, принципів і методів, які використовували в минулому і використовують сучасні вчені-етнологи під час їхнього дослідження. Виклад курсу має на меті озброїти аспірантів методологічним інструментарієм для проведення самостійних наукових досліджень етнічних спільнот, зокрема етнічних процесів, властивих і для сучасної української нації.

Аспіранти повинні навчитися критично опрацьовувати рекомендовані джерела та літературу, аналізувати фактологічний матеріал, виявити вміння робити його порівняння та аналіз, показати розуміння загальних і локальних тенденцій у сфері етнічних процесів.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми аспіранти **повинні:**

знати історію зародження етнографії як науки на українських землях; процеси початкового розгортання народознавчих вивчень в політично розчленованій Україні; розвиток народознавчих досліджень у першій половині XIX; специфіку діяльності етнологічних центрів у найбільших українських містах (Львові, Києві, Харкові та ін.), включаючи академічні, університетські, музейні центри, а також емігрантську/діаспорну спільноти та внесок іноземців до української етнографії; напрямки сучасних досліджень української етнології, їх стан та перспективи;

вміти отримувати етнографічну інформацію з архівних джерел, періодики, епістолярію; визначати актуальний напрямок наукових досліджень та доповнювати власну роботу історіографічним матеріалом; встановлювати історично-політично-економічну складову у різних етнологічних наукових процесах.

3. Програма навчальної дисципліни:

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЕТНОГРАФІЯ ЯК НАУКА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ ТА ПРОЦЕСИ ПОЧАТКОВОГО РОЗГОРТАННЯ НАРОДОЗНАВЧИХ ВИВЧЕНЬ У ПОЛІТИЧНО РОЗЧЛЕНОВАНІЙ УКРАЇНІ.

Тема 1. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією.

Тема 2. Народна традиція в культурному житті України XVIII – початку XIX ст.

Тема 3. Початки наукового зацікавлення українським фольклором та етнографією (збирання і вивчення).

Тема 4. Індикатори зростаючої уваги в Галичині до традиційної культури українського народу.

Тема 5. Культурно-історична сутність «Малороссийских песен».

Тема 6. Михайло Максимович (1804-1873): етнографічна діяльність у першій половині XIX ст.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. РОЗВИТОК НАРОДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У I пол. XIX ст.

Тема 7. Феномен Лівобережжя в українському національно-культурному відродженні.

Тема 8. Передумови формування в Харкові осередку української етнології.

Тема 9. Харківський осередок української етнології: ключові постаті і їхня діяльність.

Тема 10. Фольклорно-етнографічна діяльність «Руської трійці»: формування гуртка і його народознавча програма, польові дослідження, теоретико-методологічні орієнтири, «Русалка Дністровая».

Тема 11. Львівський осередок збирання і вивчення українських фольклорно-етнографічних матеріалів: головні дійові особи, менш відомі

постаті, а також причетність неукраїнців до початкового етапу збирання і вивчення фольклорно-етнографічних матеріалів у Галичині.

Тема 12. Історичні реалії Києва кінця XVIII – перших десятиліть XIX ст.

Тема 13. Київський осередок української етнології: провідні постаті (Михайло Максимович, Пантелеймон Куліш та інші).

4. Структура навчальної дисципліни:

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	сем	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1.						
ЕТНОГРАФІЯ ЯК НАУКА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ ТА ПРОЦЕСИ ПОЧАТКОВОГО РОЗГОРТАННЯ НАРОДОЗНАВЧИХ ВИВЧЕНЬ У ПОЛІТИЧНО РОЗЧЛЕНОВАНІЙ УКРАЇНІ.						
Тема 1. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією.	12	2	2			8
Тема 2. Народна традиція в культурному житті України XVIII – початку XIX ст.	10	2	1			7
Тема 3. Початки наукового зацікавлення українським фольклором та етнографією (збирання і вивчення).	12	2	2			8
Тема 4. Індикатори зростаючої уваги в Галичині до традиційної культури українського народу.	12	2	2			8

Тема 5. Культурно- історична сутність «Малороссийских песен».	10	2	1			7
Тема 6. Михайло Максимович (1804-1873): етнографічна діяльність у першій половині XIX ст.	11	2	2			7
Разом за змістовим модулем 1	67	12	10			45
Змістовий модуль 2.						
РОЗВИТОК НАРОДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У I пол. XIX ст.						

Тема 7. Феномен Лівобережжя в українському національно-культурному відродженні.	12	2	2			8
Тема 8. Передумови формування в Харкові осередку української етнології.	12	2	2			8
Тема 9. Харківський осередок української етнології: ключові постаті і їхня діяльність.	12	2	2			8
Тема 10. Фольклорно-етнографічна діяльність «Руської трійці»: формування гуртка і його народознавча програма, польові дослідження, теоретико-методологічні орієнтири, «Русалка Дністровая».	12	2	2			8
Тема 11. Львівський осередок збирання і вивчення українських фольклорно-етнографічних матеріалів: головні дійові особи, менш відомі постаті, а також причетність неукраїнців до початкового етапу збирання і вивчення	12	2	2			8

фольклорно-етнографічних матеріалів у Галичині.						
Тема 12. Історичні реалії Києва кінця XVIII – перших десятиліть XIX ст.	11	2	2			7
Тема 13. Київський осередок української етнології: провідні постаті (Михайло Максимович, Пантелеймон Куліш та інші).	12	2	2			8
Разом за змістовим модулем 2						
Усього годин	83	14	14			55

5. Теми лекційних занять:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією.	2
2.	Тема 2. Народна традиція в культурному житті України XVIII – початку XIX ст.	2
3.	Тема 3. Початки наукового зацікавлення українським фольклором та етнографією (збирання і вивчення).	2
4.	Тема 4. Індикатори зростаючої уваги в Галичині до традиційної культури українського народу.	2
5.	Тема 5. Культурно-історична сутність «Малороссийских песен».	2
6.	Тема 6. Михайло Максимович (1804-1873): етнографічна діяльність у першій половині XIX ст.	2
7.	Тема 7. Феномен Лівобережжя в українському національно-культурному відродженні..	2
8.	Тема 8. Передумови формування в Харкові осередку української етнології..	2
9.	Тема 9. Харківський осередок української етнології: ключові постаті і їхня діяльність.	2
10.	Тема 10. Фольклорно-етнографічна діяльність «Руської трійці»: формування гуртка і його народознавча програма, польові дослідження, теоретико-методологічні орієнтири, «Русалка Дністровая».	2

11.	Тема 11. Львівський осередок збирання і вивчення українських фольклорно-етнографічних матеріалів: головні дійові особи, менш відомі постаті, а також причетність неукраїнців до початкового етапу збирання і вивчення фольклорно-етнографічних матеріалів у Галичині.	2
12.	Тема 12. Історичні реалії Києва кінця XVIII – перших десятиліть XIX ст.	2
13.	Тема 13. Київський осередок української етнології: провідні постаті (Михайло Максимович, Пантелеймон Куліш та інші).	2
	Усього годин	26

6. Практичні заняття:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією.	2
2.	Тема 2. Народна традиція в культурному житті України XVIII – початку XIX ст.	1
3.	Тема 3. Початки наукового зацікавлення українським фольклором та етнографією (збирання і вивчення).	2
4.	Тема 4. Індикатори зростаючої уваги в Галичині до традиційної культури українського народу.	2
5.	Тема 5. Культурно-історична сутність «Малороссийских песен».	1
6.	Тема 6. Михайло Максимович (1804-1873): етнографічна діяльність у першій половині XIX ст.	2
7.	Тема 7. Феномен Лівобережжя в українському національно-культурному відродженні..	2
8.	Тема 8. Передумови формування в Харкові осередку української етнології..	2
9.	Тема 9. Харківський осередок української етнології: ключові постаті і їхня діяльність.	2
10.	Тема 10. Фольклорно-етнографічна діяльність «Руської трійці»: формування гуртка і його народознавча програма, польові дослідження, теоретико-методологічні орієнтири, «Русалка Дністровая».	2
11.	Тема 11. Львівський осередок збирання і вивчення українських фольклорно-етнографічних матеріалів: головні дійові особи, менш відомі постаті, а також причетність неукраїнців до початкового етапу збирання і вивчення фольклорно-етнографічних матеріалів у Галичині.	2
12.	Тема 12. Історичні реалії Києва кінця XVIII – перших десятиліть XIX ст.	2
13.	Тема 13. Київський осередок української етнології: провідні постаті (Михайло Максимович, Пантелеймон Куліш та інші).	2

Усього годин	24
---------------------	-----------

6. Самостійна робота:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією.	8
2.	Тема 2. Народна традиція в культурному житті України XVIII – початку XIX ст.	7
3.	Тема 3. Початки наукового зацікавлення українським фольклором та етнографією (збирання і вивчення).	8
4.	Тема 4. Індикатори зростаючої уваги в Галичині до традиційної культури українського народу.	8
5.	Тема 5. Культурно-історична сутність «Малороссийских песен».	7
6.	Тема 6. Михайло Максимович (1804-1873): етнографічна діяльність у першій половині XIX ст.	7
7.	Тема 7. Феномен Лівобережжя в українському національно-культурному відродженні..	8
8.	Тема 8. Передумови формування в Харкові осередку української етнології..	8
9.	Тема 9. Харківський осередок української етнології: ключові постаті і їхня діяльність.	8
10.	Тема 10. Фольклорно-етнографічна діяльність «Руської трійці»: формування гуртка і його народознавча програма, польові дослідження, теоретико-методологічні орієнтири, «Русалка Дністровая».	8
11.	Тема 11. Львівський осередок збирання і вивчення українських фольклорно-етнографічних матеріалів: головні дійові особи, менш відомі постаті, а також причетність неукраїнців до початкового етапу збирання і вивчення фольклорно-етнографічних матеріалів у Галичині.	8
12.	Тема 12. Історичні реалії Києва кінця XVIII – перших десятиліть XIX ст.	7
13.	Тема 13. Київський осередок української етнології: провідні постаті (Михайло Максимович, Пантелеймон Куліш та інші).	8
	Усього годин	100

7. Індивідуальні навчально-дослідні завдання:

1. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією.
2. Початки наукового зацікавлення українським фольклором та етнографією (збирання і вивчення)
3. Індикатори зростаючої уваги в Галичині до традиційної культури українського народу.
4. Феномен Лівобережжя в українському національно-культурному відродженні
5. Передумови формування в Харкові осередку української етнології

6. Харківський осередок української етнології.
7. Фольклорно-етнографічна діяльність «Руської трійці»: формування гуртка і його народознавча програма.
8. Польові дослідження і теоретико-методологічні орієнтири «Руської трійці».
9. «Русалка Дністровая» – знакове явище початкового етапу української етнології в Галичині.
10. Львівський осередок збирання і вивчення українських фольклорно-етнографічних матеріалів.
11. Київський осередок української етнології.
12. Візія українського етнокультурного простору в народознавчих вивченнях першої половини ХІХст.

8. Методи навчання:

У процесі вивчення дисципліни «Теорія етносу» використовуються такі методи навчання:

Пояснювально-ілюстративний метод. Аспіранти здобувають знання, слухаючи розповідь, лекцію, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник у "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, вони залишаються в межах репродуктивного (відтворювального) мислення. Такий метод якнайширше застосовують для передавання значного масиву інформації. Його можна використовувати для викладення й засвоєння фактів, підходів, оцінок, висновків.

Репродуктивний метод. Ідеться про застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність тих, кого навчають, є алгоритмічною, тобто відповідає інструкціям, розпорядженням, правилам - в аналогічних до представленого зразка ситуаціях.

Метод проблемного викладення. Використовуючи будь-які джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, показує спосіб розв'язання поставленого завдання. Аспіранти стають ніби свідками і співучасниками наукового пошуку.

Частково-пошуковий, або евристичний метод. Його суть – в організації активного пошуку розв'язання висунутих педагогом (чи самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але його поетапно скеровує й контролює педагог або самі аспіранти на основі роботи над програмами (зокрема й комп'ютерними) та з навчальними посібниками. Такий метод, один з різновидів якого є евристична бесіда, - перевірений спосіб активізації мислення, спонукування до пізнання.

Дослідницький метод. Після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усного або письмового інструктажу ті, кого навчають, самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й виміри та виконують інші пошукові дії. Ініціатива, самостійність, творчий пошук виявляються в дослідницькій діяльності найповніше. Методи навчальної роботи

безпосередньо переходять у методи, які імітують, а іноді й реалізують науковий пошук.

9. Методи контролю:

Поточний контроль знань

Лекції: Передбачають систематичний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для аспірантів є бажаним.

Модульний контроль. Результат роботи аспіранта протягом семестру складається з таких компонентів:

- Практичні заняття проводяться за заздалегідь складеним планом (**максимально 20 балів**).
- Домашня творча письмова робота обсягом 10 сторінок стандартного розміру (А 4) на одну з обраних тем, яку треба подати до кінця навчального семестру (**максимально 15 балів**).
- Підсумкове тестування наприкінці навчального семестру (**максимально 15 балів**).

Якщо за результатами модульно-рейтингового контролю аспірант отримав менше 21 балу, то він не допускається до іспиту і вважається таким, що не виконав усі види робіт, які передбачаються навчальним планом на семестр з даної дисципліни. Такий аспірант має змогу скласти екзамен за талоном № 2, але для цього він повинен виконати передбачене відділом завдання.

Залік

Залік, згідно з рішенням Вченої ради Інституту, проводиться у письмовій формі, з наступним обговоренням, за участю викладача, який вів семінарські заняття. Структура екзаменаційного білета: екзаменаційний білет складається з двох питань, які змістовно охоплюють тематику двох головних складових лекційного курсу. Оцінка на екзамені визначається розгорнутими теоретичними відповідями на ці запитання (**50 балів: 25 + 25 балів**).

Оцінювання роботи кожного аспіранта за повний курс складається з рейтингових показників (балів), які він заробив упродовж семестру (**максимальна кількість балів – 100**).

10. Розподіл балів, що присвоюється аспірантам:

Оцінювання знань аспіранта здійснюється за 100-бальною шкалою.

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань за поточну успішність становить 100 балів.

Практичні заняття, поточне тестування і творча робота			Іспит	Сума
Практичні заняття	Модуль 1 (творча робота)	Модуль 2 (тестування)		
20	15	15	50	100

Сумарна оцінка (сума поточних і екзаменаційних балів) виставляється за 100 бальною шкалою (університету, національною та ECTS):

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	Відмінно	
81-89	B	дуже добре	
71-80	C	Добре	
61-69	D	задовільно	
51-60	E	Достатньо	
21-50	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

11. Методичне забезпечення:

1. Читанка для підготовки до лекційних занять (електронний варіант).

12. Рекомендована література:

Базова:

1. Горленко В.Ф. Становление украинской этнографии конца XVIII—первой половины XIX ст. – Издательство: Киев: "Наукова думка", 1988. – 212 с.
2. Етнографічне дослідження Бойківщини. – К.: Наук. думка, 1978. – 174 с.
3. Етнографія України: навч. посіб. / за ред. С.А. Макарчука. – Вид. 2-ге, перероб. та допов. – Львів: Світ, 2004. – 517 с.
4. Й.І. Лозинський. Українське весілля / Опрацювання тексту, упорядкування і вступна стаття Р.Ф. Кирчіва. – Київ: Наукова думка, 1992. – 176 с.
5. Кирчів Р.Ф. Візія українського етнокультурного простору в народознавчих вивченнях першої половини XIX ст. // Народознавчі Зошити. – Львів, 2017. – № 4 (136). – С. 778-783.
6. Кирчів Р.Ф. Етнографічно-фольклористична діяльність “Руської Трійці”. – К., 1990. – 340 с.; друге допов. і поправл. видання: Львів, 2011. – 424 с.
7. Кирчів Р.Ф. Из фольклорних регіонів України: Нариси і статті. — Львів: ІН НАНУ, 2002.— 352 с.
8. Кирчів Р.Ф. Історія української фольклористики. – Львів, 2017. – Т. 1. Преромантична і романтична фольклористика. – 524 с.

9. Кирчів Р.Ф. Маркіянове сузір'я. Ті, кого пробудив, «воодушевив» і повів за собою Маркіян Шашкевич / Інститут народознавства НАН України. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 98 с.
10. Кирчів Р.Ф. Студії з українсько-польського етнокультурного пограниччя. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 462 с.
11. Кирчів Р.Ф. Українська тема в народознавчій програмі Адама Фішера // *Limes Studia i materiały z dziejów Europy środkowo-wschodniej*. – № 5/2012. – Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2012. – S. 168-191.
12. Кирчів Р.Ф. Харківський осередок української фольклористики (перша половина XIX ст.) // *Народознавчі Зошити*. – Львів, 2016. – № 1 (127). – С. 3-22; № 2 (128). – С. 362-383; № 3 (129). – С. 549-565.
13. Колесса Ф. Історія української етнографії. – Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, 2005 / Відп. Ред. Г.А. Скрипник. – 366 с.
14. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І. Наулко, Л.Ф. Артюх, В.Ф. Горленко та ін. – 2-е вид., доп. та перероб. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
15. Макарчук С.А. Етнічна історія України: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008. – 471 с.
16. Мала енциклопедія українського народознавства / За редакцією чл.-кор. НАН України, д-ра іст. наук, проф. С. Павлюка. – Львів: Ін-т народознавства НАНУ, 2007. – 832 с.
17. Р.Кирчів, В.Горленко. Історія української етнографії (XII – середина XIX ст.) / Співавт. В.Горленко. – К., 2005. – 398 с.
18. Тиводар М. Етнологія: Навчальний посібник для студентів історичного факультету. – Львів: Світ, 2004.
19. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с.

Додаткова література:

1. Балущок В. Етногенез українців. – К., 2004.
2. Балущок В. Українська етнічна спільнота: етногенез, історія, етнімія. – К., 2008.
3. Глушко М. Народознавчі дисципліни у дослідженнях НТШ: дефініції і предметний засяг // *Записки НТШ*. – Львів, 2010. – Т. 242. – С. 335–363.
4. Готліб Г. Нація і держава: новий підхід до етнічних конфліктів та обмеження суверенітету. – Львів, Просвіта, 1997.
5. Дашкевич Я. Дослідження націоналізму. Вступні нотатки // *Україна в минулому*. – К.; Львів, 1995. – Вин. 7. – С. 7–17.
6. Дашкевич Я. Нація та націоналізм: теоретичні проблеми й історіографічні висновки // *Україна в минулому*. – К.; Львів, 1996. – Вип. 9. – С. 177–185.
7. Дельсж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії. – К., 2008.
8. Дяків В.М. Народно-релігійний рух в етнокультурі українців (20-30-ті роки XX ст.). – Київ: Наукова думка, 2019. – 200 с.

9. Етнічність – енциклопедичний довідник / за наук. ред. В. Євтуха. – К.: Фенікс, 2012.
10. Етнонаціональна структура українського суспільства: Довідник. – К.: Наук. думка, 2004.
11. Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення, персоналії. – К., 1993.
12. Етнополітичний розвиток України: досвід, проблеми, перспективи. – К., 1997.
13. Євтух В. Етнічна меншина: поняття, ознаки, функції // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 1–2. – С. 157–174.
14. Капелюшний В. П., Казакевич Г. М., Чернищук М. В. Українська етнологія у європейському контексті (друга половина ХІХ ст. – 20-ті рр. ХХ ст.). – Вінниця: [Ніланд-ЛТД], 2013. – 209 с.
15. Картунов О.В. Західні теорії етнічності, нації та націоналізму: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів: – К., 2007.
16. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. – К.: Либідь, 1999.
17. Кирчів Р.Ф. Етюди до студій над українським народним анекдотом / НАН України; Інститут народознавства. — Л. : [Ін-т народознав.], 2008. — 265 с.
18. Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К., 1996.
19. Надольська В. В. Етнологія: термінологічно-понятійний довідник. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Луцьк, 2012.
20. Наумкіна О.С. Теоретичні проблеми понять етносу та етнічності // Теорія і практика української соціальної системи: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2007. – № 3. – С. 27–34.
21. Нельга О.В. Теорія етносу: Курс лекцій. – К.: ТАНДЕМ, 1997.
22. Паладі-Ковач А. Куди прямує європейська етнографічна наука? // Народна творчість та етнографія. – 2015. – № 2. – С. 7–22.
23. Ребет Л. Теорія нації. – Львів, 1997.
24. Сміт Е.Д. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1994.
25. Тойнбі А. Дослідження історії. – К.: Основи, 1995. – Т. 1, 2.
26. Токарев С. А. История зарубежной этнографии. – М.: Наука, 1978.
27. Українська душа.– К.: Фенікс, 1992.
28. Український націоналізм: антологія / упоряд. В. Роч. – К., 2009. – Т. 1, 2.
29. Феномен нації: Основи життєдіяльності. – К.: Знання, 1998.
30. Чорній П. Етнічна група: дефініція поняття // Народознавчі зошити. – 2007. – № 56. – С. 491–495.
31. Шаповал М. Етнопсихологія і політична культура України // Народна творчість та етнографія. – 1998. – № 2–3. – С. 47-54.
32. Antropologia kultury. Zagdnienia i wybór tekstów. – Warszawa, 1998. – Cz. 1.

13. Інформаційні ресурси:

1. www.litopys.org.ua
2. www.histoty.org.ua
3. www.uht.org.ua
4. www.history.com.ua